

SIYASAL İDEOLOJİLERİN DEĞERLER VE BİLİŞSEL KARMAŞIKLIK DÜZEYİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI*

The Comparison of Political Ideologies in terms of Values and Level of Cognitive Complexity

Gökhan ARSLANTÜRK** & Ali DÖNMEZ***

Özet

Siyasal olay ve olguları anlama süreçlerindeki farklılıklar siyaset davranışına ilişkin yazının ilgilendiği konular arasındadır. Bu süreçte bireylere rehberlik eden bazı değişkenlerden söz edilmektedir. Örneğin değerler, bireylere karşılaştıkları olayları yorumlama ve anlamlandırma yol gösteren içsel normlardır. Ayrıca, siyaset olay ve olguların yorumlanması söz konusu olduğunda ideolojilerin rolü önem kazanmaktadır. Bireylerin bu anlama ve anlamlandırma süreçlerinde çok yönlü akıl yürütme yeteneklerini ifade eden kavram ise bilişsel karmaşıklık düzeyidir. Bu çalışmada, değerler ve bilişsel karmaşıklık düzeyi açısından siyaset ideolojileri karşılaştırılmıştır. Ayrıca siyaset tercih sürecinde bireylerin ilgi gösterdikleri siyaset sözlerin (vaatler) bilişsel karmaşıklık düzeyi açısından farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır. Çalışmaya 302 üniversite öğrencisi katılmıştır. Analiz sonuçları, bazı değerler açısından sağ, sol ve ılımlı bireyler arasında anlamlı farklılıklara işaret etmektedir. Sağ görüşlüler gelenek, uyma ve güvenlik değerlerine daha fazla önem verirken sol görüşlüler evrenselcilik ve öz yönlendirme değerlerine daha fazla önem vermektedirler. Ayrıca, sağ ve sol görüşlü bireyler ılımlı siyasi görüşe sahip olanlardan anlamlı olarak daha karmaşık düşünmektedir. Bilişsel karmaşıklık düzeyi açısından ise tercih edilen siyasi söz grupları arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Sonuçlar, ilgili yazındaki bulgular ışığında tartışılmıştır.

Anahtar

Kelimeler:

Siyaset
İdeolojiler,
Değerler,
Bilişsel
Karmaşıklık
Düzevi

JEL Kodları:

Y40, Y80, Z00

Abstract

Differences in the processes of understanding the political events and phenomena are among the topics which the literature on political behaviour interests. There are some variables which guide to individuals in these processes. For example, the values are internal norms which guide individuals in interpretation and explanation of events they encounter. In addition, the role of ideologies is important when it comes to interpreting political events and phenomena. The cognitive complexity level is a concept which expresses the multifaceted reasoning abilities of individuals in these interpretation and explanation processes. In this study, political ideologies were compared in terms of values and level of cognitive complexity. Moreover, it was examined whether the political promises that the individuals prefer in the process of political choice differ in terms of level of cognitive complexity. 302 university students participated in the study. Analysis results indicate significant differences between right, left and moderate individuals in terms of some of the values. The right-wingers attribute more importance to tradition, security and conformity values while left-wingers attribute more importance to universalism and self-direction values. Moreover, right- and left-oriented individuals think significantly more complex than individuals with moderate political views. In terms of level of cognitive complexity, no significant difference was found between the preferred political promise groups. The results were discussed in the light of the findings in the related articles.

Keywords:

Political
Ideologies,
Values, Level
of Cognitive
Complexity

JEL Codes:

Y40, Y80, Z00

* Bu çalışma, sorumlu yazarın yüksek lisans tezinin bir bölümünden türetilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi Psikoloji Bölümü, gokhan_arslanturk@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-9145-120X (iletişimden sorumlu yazar)

*** Prof. Dr., Çankaya Üniversitesi Psikoloji Bölümü, adonmez@cankaya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3984-3534

1. Giriş

Siyasetin henüz demokratikleşmediği, yönetimin krallar ve ayrıcalıklı sınıfların elinde olduğu, temel bilgi kaynağının din elitleri ve toplumdaki üstün bilgiler olduğu dönem, aydınlanma çağı ve sanayi devrimi ile bir değişime uğramıştır. Bu değişim, düşüncenin özgürleşmeye başladığı, üretimde makineleşmenin ortaya çıkmasıyla bilimsel bilginin önem kazandığı, şehirleşmenin dolayısıyla yeni toplumsal ilişki biçimlerinin ortaya çıktığı bir dönemi getirmiştir. Fransız devrimi ise diğer devrimlerin yarattığı toplumsal değişimlerin yanı sıra yeni siyaset biçimleri ve özgürlük, eşitlik ve milliyetçilik gibi fikir ve akımların doğmasına neden olmuştur. Bu toplumsal ve düşünsel değişimlerle birlikte insanlar için oldukça karmaşık ve anlaşılması güç toplumsal olgular ortaya çıkmıştır. Dünyayı, bu toplumsal olay ve olguları; anlama, açıklama ve mantıksallaştırma çabaları siyasal ideolojilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Baradat, 1994, s. 2-9).

Sözü edilen bu anlama çabalarında bireylere içsel standartlar ve normlar olarak rehberlik eden önemli araçlardan biri değerlerdir (Schwartz, 1992). Rokeach’a (1973) göre değerler, tutumlarımızı etkileyen, varoluşsal hedeflerimize ve davranış biçimlerimize rehberlik eden çok yönlü standartlardır (s. 13). Değerlerin bir çok çalışmada (örn. Caprara, Vecchione ve Schwartz 2009; Roccas, Schwartz ve Amit, 2010) siyasal eğilimleri yordayan önemli bir değişken olduğu bulunmuştur.

Olayları, olguları, politikaları vb. açıklama ve anlamlandırma sürecindeki diğer bir önemli değişken ise *bilişsel karmaşıklık* (cognitive complexity) düzeyidir. Bilişsel karmaşıklık düzeyi, olayları ve olguları anlama ve açıklama sürecinde sergilenen bilişsel çeşitlilik ve çok yönlülüğü ifade etmektedir (Cottam, Dietz-Uhler, Mastors ve Preston, 2004, s. 29). Siyaset psikolojisi yazınından birçok çalışma da (örn. Hasta ve Dönmez, 2009; Tetlock, 1983a) siyasi akıl yürütme süreçlerini ya da siyasi olay ve olgulara ilişkin bilişleri incelediğinden siyasal düşüncenin karmaşıklığını ele almaktadır.

Özetle, bireylerin siyasal olay ve olguları açıklama ve anlamlandırma süreçlerinde, kullandıkları bilişsel karmaşıklık düzeyi (yani siyasal düşüncenin karmaşıklık düzeyi) ve bu anlama sürecine yön veren değerler önemli değişkenler olarak göze çarpmaktadır. Bu doğrultuda, bu çalışmada farklı siyasal eğilimlere (sağ, sol ve ılımlı) sahip bireylerin değerler ve siyasal düşüncelerinin karmaşıklık düzeyi açısından karşılaştırılması amaçlanmaktadır. İzleyen alt bölümlerde söz konusu değişkenlere ilişkin kuramsal bilgiler ve siyasal ideoloji ile ilişkileri sunulmaktadır.

2. Siyasal İdeoloji

Sargent (1999) ideolojileri, ortaya çıkan toplumsal hareketlerin bir sonucu olarak görmektedir (s. 6). Ulus devletlerin doğuşuyla milliyetçiliğin ortaya çıkması ya da değişen toplumsal koşullar sonucu ortaya çıkan diğer ideolojiler gibi, insanların değişimi anlama ihtiyacı bu inanç sistemleri sayesinde karşılanmaktadır. Sargent’e (1999) göre ideolojiler, bazı standartlara göre bir şeyin iyi ya da kötü olduğu, saygı duyulup duyulmaması gerektiği gibi değerlendirmeler ve bilinçli seçimler yapmamızı sağlayan, bazı gruplarca gerçek ya da doğru olarak kabul edilen örgütlü değer ya da inanç sistemleridir (s. 3-4). Siyasal ideoloji ise bu örgütlü değer ve inanç sistemlerinin siyasete odaklanmış türüdür.

Siyasal ideolojilerin sınıflandırılması konusunda bir görüş birliğinden söz etmek güçtür. Örneğin Rokeach (1973), siyasal yönelimlerin ve ideolojilerin liberalizm ve muhafazakârlık uçlarından oluşan tek bir boyut temelinde incelenmesinin bazı zorluklarına dikkat çekmektedir (s. 166). Bu zorluklardan biri, tarihin farklı zamanlarında ya da aynı tarihsel zaman dilimi içinde farklı kültürlerde karşılaştırma yapmanın güçlüğüdür. Rokeach buna örnek olarak, Stalinist muhafazakârlık ile Goldwater'ın muhafazakârlığı arasındaki büyük farkı göstermektedir. Bir başka zorluk, liberalizm ve muhafazakârlık kavramlarının herkes için geçerli ve üzerinde fikir birliğine varılmış tanımlarının olmamasıdır. Bu durum ise karşılaştırma yapmayı güçleştirmektedir. Farklı ölçütler açısından liberalizm ve muhafazakârlık farklı şekilde değerlendirilebilmektedir. Toplumsal ve ekonomik eşitlik açısından bir lider daha liberal görülebilirken, bireysel özgürlükler açısından daha muhafazakâr algılanabilmektedir. Ayrıca Rokeach'a göre yetkencilik özelliği açısından bakıldığında zaman zaman sağın, muhafazakârlıkla eş anlamlı olarak kullanılmasına karşın, bu özellik liberalizm-muhafazakârlık boyutundan bağımsız olarak ele alınmalıdır. Rokeach, bunun yerine özgürlük ve eşitlik değerlerine verilen önem düzeyine göre iki boyutlu bir yapı önermektedir. Dört temel siyasal yönelim (komünizm, sosyalizm, faşizm ve kapitalizm), özgürlük ve eşitlik değerlerine verdikleri öneme göre bu boyutun dört farklı alanında yer almaktadır. Sosyalizm özgürlüğe ve eşitliğe yüksek; kapitalizm özgürlüğe yüksek, eşitliğe düşük; komünizm eşitliğe yüksek, özgürlüğe düşük; faşizm ise özgürlük ve eşitliğe düşük önem vermektedir (Rokeach, 1973, s. 166-170). Sidanius ve Ekehammar'ın (1983) bir çalışmaları da toplumsal-siyasal tutumları sağ-sol boyutuna ek olarak faşizm-hümanizm açısından ele alarak iki boyutlu incelemektedir.

Siyasal yelpaze tek bir boyut temelinde ele alındığında ise sık kullanılan sınıflandırma radikal, liberal, ılımlı, muhafazakâr ve gerici biçiminde olmaktadır (Baradat, 1994, s. 11). Bu deyimlerin boyut üzerinde nasıl konumlandırılacağını belirleyen iki temel ölçüt bulunmaktadır: siyasal değerler ve siyasal değişim. Bir siyasal görüşün, boyutun hangi tarafında yer alacağını belirleyen en önemli etmen o görüşe sahip bireylerin düzene karşı duruşudur. Düzenden en fazla rahatsız olan ve en kökten değişimleri isteyen kesim solun en ucunda yer alan ve aşırı solu temsil eden radikallerdir. Liberaller ise radikallerden daha az hoşnutsuz olmakla birlikte, sistemde anlamlı değişiklikler isterler. İlimli kesim ise değişime çok istekli değildir. Muhafazakârlar, sistemdeki yanlışlıkların giderilmesi ve daha kusursuz bir düzenin kurulması konusunda şüphelidir. Bu değişim çabalarının sonucu düzenin eskisinden daha da kötü olabileceği fikri, değişime karşı onları isteksiz kılmaktadır. Onlar toplumda ve sistemde var olan sorunlar konusunda zamanla gelişecek değişikliklerden yanadırlar. Gericiler olarak adlandırılan yelpazenin en sağını temsil eden grup ise çağdaş değerleri kabul etmez ve önceki devirleri, önceki düzeni savunur ve geriye doğru bir değişim isteği içindedir. Bununla birlikte en klasik ve köklü görüş sağ-sol spektrumudur. Bilinen kökeni ise 1789'da Fransa'da Genel Meclis'in (États Généraux) ilk toplantısındaki oturma düzenidir. Radikallerin kralın solunda, kralı destekleyen düzen yanlısı aristokratlarınsa kralın sağında oturduğu bu oturma düzeni, günümüze kadar gelen sağ-sol kavramlarının yerleşmesine neden olmuştur (Heywood, 2010, s. 32-33). Klasik tek boyutun karşıt iki ucunu oluşturan aşırı sağ ve aşırı sol ideolojiye sahip bireyler, dış siyasetten ekonomik eşitliğe, kadın haklarından cinsel özgürlüğe, din ve aile değerlerinden toplumsal zenginliğe kadar pek çok konuda ciddi fikir ayrılığı içindedirler (McClosky ve Chong, 1985, s. 340-342).

Tetlock (1984), Putnam’ın (1971) İngiliz Avam Kamarası üyesi parlamenterler ile yaptığı görüşmelerin birebir kopyalarından yararlanarak gerçekleştirdiği bir çalışmada ise ideolojik görüşleri ekonomi temelli ele alarak sanayi ve ticaretin bütünüyle kamulaştırılmasını destekleyen aşırı sosyalistler; ekonominin kısmen devlet kontrolünde olmasını savunan ılımlı sosyalistler; sanayide kontrollü özelleştirmelere sıcak bakan ılımlı muhafazakârlar ve hükümetin ekonomiye müdahalesini istemeyen aşırı muhafazakârlar olmak üzere dört farklı ideolojik konum belirlemiştir (s. 368).

Bu çalışmada ise karşılaştırma yapmanın kolaylığı göz önüne alınarak ideolojiler klasik tek boyutlu sağ, sol ve ılımlı sınıflandırması ile ele alınmıştır.

2.1. Değerler ve Siyasal İdeoloji

Değerler üzerine ilk çalışmaların 1920’lere kadar gitmesine karşın (Çalışkur ve Aslan, 2013, s. 85), değerler yazınında sistematik çalışmaların Rokeach (1973) ile belirginlik kazandığı görülmektedir. Rokeach, değeri “belirli bir davranış biçiminin ya da varoluş hedefinin, karşıtlarına göre kişisel ya da toplumsal olarak tercih edilmesi yönünde kalıcı bir inanç (s. 5)” olarak tanımlamaktadır. Değer sistemini ise “görelî öneminin devamlılığı süresince tercih edilen belirli bir davranış ya da yaşam hedefine ilişkin inançların kalıcı bir örgütlenmesi (s. 5)” olarak tanımlamaktadır. Ayrıca değerleri, belirli bir konu üzerinde tavır alma ya da belirli bir dinsel ya da siyasal ideolojiyi öncelikli tutma işlevine sahip çok yönlü standartlar olarak kavramsallaştırmış ve böylelikle değerler ve ideoloji arasındaki örüntüyü tarif etmiştir (s. 13). Schwartz ve Bilsky (1987) ise, yazındaki tanımlamalardan yola çıkarak değerlerin, biyolojik, etkileşimsel, grubun iyiliği ve sürekliliği gibi temel gereksinimlerin bilişsel temsilleri olduğu varsayımını dile getirmektedir (s. 551). Buna göre, söz konusu temel gereksinimler bilişsel gelişim yoluyla bilişsel temsillere dönüştürülebilir. Örneğin, grubun hayatta kalması ya da var olması gibi bir temel gereksinim, ulusal güvenlik ya da dünya barışı gibi değerlerle ifade edilebilmektedir.

Schwartz ve Bilsky (1987), değerlerin yapılarını belirlemenin olası bazı yararlarından söz etmektedirler (s. 550-551). Buna göre, değerleri tek başına ele almaktansa değer alanları olarak kullanmak, değerlerin bağımsız değişken olarak tutum ve davranışlar üzerindeki etkilerini ve bağımlı değişken olarak ekonomik, siyasal, dinsel, etnik ve ailesel bazı toplumsal yapısal değişkenlerden nasıl etkilendiğini daha etkili ve güvenilir olarak yordayabilmekte ve tanımlayabilmektedir.

Bu çalışmada değerlerin ölçümü amacıyla kullanılan Schwartz ve diğerlerinin (2001) geliştirdikleri portre değerler ölçeğinin maddeleri, on temel değer yapısı üzerinde düzenlenmiştir. Bu on değer, evrensel olan tüm bireysel ve toplumsal gereksinimlerin çözümlenmesi sonucu elde edilmiştir (bkz. Çizelge 1). Değerler kuramının yapısal şeması on değerlerin birbiri ile ilişkisiz olmadığını göstermektedir. Bu temel değerler arasında birbiri ile karşıt ya da uyumlu bazı dinamik ilişkilerin olduğu ve değerlerin bütünsel bir yapı gösterdiği açıklanmaktadır. On temel değer tipi iki uçlu iki boyut üzerine örgütlenmektedir. Bir boyut *değişime açıklık* ve *tutuculuk* uçlarından, diğer boyut ise *öz-aşkınlık* ve *kendini geliştirme* uçlarından oluşmaktadır. On değerlerin iki ya da daha fazlası bir araya gelerek bir üst yapı oluşturmakta ve dört daha geniş değer alanı ortaya çıkmaktadır (Sagiv ve Schwartz, 1995, s. 439; Schwartz, 1992, s. 45; Schwartz vd., 2001, s. 522).

Çizelge 1. Temel Değerler ve Tanımları

Güç:	“İnsanlar ve kaynaklar üzerinde denetim, toplumsal konum ve saygınlık”
Başarı:	“Toplumsal standartlara göre kişisel başarının yansıttığı beceriler”
Hazcılık:	“Birey için duyusal memnuniyet ve haz (Eğlenceli bir yaşam isteği ve iyi zaman geçirmenin birey için önemli olması)”
Uyarılma:	“Heyecan, yenilik arayışı ve yaşama meydan okuma (risk almayı sevme, macera arayışı ve heyecanlı bir yaşama sahip olma isteği)”
Öz-yönlendirme:	“Bağımsız düşünme ve eylem seçimi, yaratıcılık, keşfetme (Bir şeylerle ilgili olmanın önemli olması ve her şeyi merak etme ve anlama çabası)”
Evrenselcilik:	“Doğanın ve tüm insanların iyiliği için anlayışlı, değer bilir, hoşgörölü ve koruyucu olma (Dünyadaki herkese eşit davranmanın önemli olması ve tanınmayan insanlar için bile adalet isteme)”
İyilikseverlik:	“Sıklıkla kişisel ilişki içinde olunan kimselerin iyiliğini koruma ve artırma (Yakın ilişki içinde olunan insanlara yardım etme isteği, tanınan ve sevilen insanlara özen göstermenin çok önemli olması)”
Gelenek:	“Geleneksel kültür ya da dinin sağladığı fikir ve geleneklere saygı, bağlılık ve kabullenme”
Uyma:	“Toplumsal beklenti ve kuralları ihlal eden, diğerlerine zarar vermesi ve rahatsız etmesi olası dürtü, eğilim ve davranışları sınırlama (İnsanlar onlara söylenenleri yapmalı ve kimse izlemese de her zaman kurallara uymalı düşüncesi)”
Güvenlik:	“Bireyin, ilişkilerin ve toplumun uyumu, istikrarı ve güvenliği (ülkesinin güvenliğinin önemli olması ve düşmanlara karşı güvende olma isteği)”

Kaynak: Schwartz, H. S., Melech, G., Lehmann, A., Burgess, S., Harris, M. ve Owens, M. (2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 32 (5), 519-542.

İlgili yazında değerlerin siyasal görüşler açısından karşılaştırıldığı çalışmalar anlamlı değer farklılıklarına işaret etmektedir. Örneğin, Rokeach (1973) kendilerini demokrat, cumhuriyetçi ve bağımsız olarak tanımlayan yetişkin Amerikalıların 36 değerden 10’u açısından farklılaştıklarını bildirmektedir (s. 83-84). Devos, Spini ve Schwartz’ın (2002) bir çalışmalarında ise değerler ve siyasal yönelimler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu bağlamda sosyalistler ve ekolojistler (çevreciler) sol kanat; liberaller, radikaller ve Hristiyan demokratlar sağ kanat; herhangi bir siyasal parti tercihi belirtmeyen grup ise apolitik olarak sınıflandırılmıştır. Schwartz’ın kuramında iki boyut üzerindeki dört temel değer alanı açısından bakıldığında, ilk boyut üzerinde sol görüşlülerin değişime açıklığı, sağ görüşlülerin tutuculuğu önemsedici; ikinci boyut üzerinde ise sol görüşlülerin öz-aşkınılığı, sağ görüşlülerin ise kendini geliştirmeyi öncelikli tuttıkları görölmektedir. Apolitik grup ise her iki görüşten de anlamlı olarak farklılaşmamaktadır. Ek olarak, değer önceliklerine bakıldığında sağ görüşlülerin güç, güvenlik ve uyma, sol görüşlülerin ise evrenselcilik değerlerine daha fazla önem yüklediği görölmektedir. Apolitik bireyler ise pek çok değer açısından bu iki grubun arasında yer almakta ve yalnızca iki değer açısından bu gruplardan anlamlı olarak farklılaşmaktadırlar. Apolitik bireyler sol görüşlülere göre evrenselciliğe daha az, güvenliğe daha fazla önem yüklemektedirler. Caprara ve diğerlerinin (2006) bir çalışmalarında, merkez sol seçmenin evrenselcilik, iyilik ve öz yönlendirme değerlerine merkez sağ seçmenden, merkez sağ seçmenin ise güvenlik, güç, başarı, uyma ve geleneksellik değerlerine merkez sol seçmenden daha fazla önem yüklediği görölmektedir.

Schwartz ve diğerlerinin (2010), temel değerlerin bireylerin siyasi tercihleri üzerindeki etkilerinin aslında dolaylı bir etki olduğunu, bireylerin temel değerlerinin siyasi değerlerini biçimlendirdiğini ve bu siyasi tercihlerin temel değerler ve oy verme davranışı arasındaki bağlantıyı sağladığını ortaya koymuşlardır.

2.2. Bilişsel Karmaşıklık Düzeyi ve Siyasi İdeoloji

Bilişsel karmaşıklık düzeyi, genel olarak bireylerin diğer insanları, olayları, fikirleri ya da politikaları tanımlama ve tartışma sürecinde analiz becerisinin düzeyini ifade etmektedir (Cottam vd, 2004, s. 278). Tetlock’un (1983b) senatörlerin siyasi demeçlerinin (kongre konuşmaları) karmaşıklık düzeyini incelediği bir çalışmada, muhafazakâr senatörlerin, ılımlı ve liberal senatörlerden anlamlı olarak daha az karmaşık düşündükleri görülmüştür (s. 123). Siyasi parti bağlanması, eğitim, senatodaki görev süresinin uzunluğu ve yaş gibi değişkenler kontrol edildikten sonra da sonuçların geçerli olduğu ortaya çıkmıştır. Tetlock, Hannum ve Micheletti’nin (1984) izleyen çalışmaları da bu bulguları doğrulamaktadır. Bununla birlikte, farklı kongre dönemlerinde ideolojik gruplar arasındaki bu fark değişebilmektedir. Örneğin, 94. ve 96. Kongrelerde ılımlı ve liberaller, muhafazakârlardan anlamlı olarak daha karmaşık görünürken, 97. Kongrede liberallerdeki karmaşıklık düzeyinin gerilemesi ile anlamlı fark ortadan kalkmıştır. Tetlock’un (1984) bilişsel karmaşıklık düzeyi açısından siyasi ideolojileri karşılaştırdığı bir başka çalışmasına göre karmaşıklık düzeyi en yüksek grup ılımlı sosyalistler iken onları ılımlı muhafazakârlar izlemektedir (s. 371). Aşırı sosyalist ve aşırı muhafazakârlar ise ılımlılardan daha düşük bilişsel karmaşıklık düzeyine sahiptir. Rosenberg (1988a, 1988b) ise bunun tam tersini göstermektedir. Kuramsal olarak düşüncenin karmaşıklık düzeyini düşükten yükseğe sırasıyla doğrusal, ardışık ve sistematik olarak sınıflandırmaktadır. Buna göre liberal ya da muhafazakâr aşırı uçlarda olan bireyler, merkezdekilerden daha yüksek bilişsel karmaşıklığa sahiptir. Hasta ve Dönmez’in (2009) bir çalışmaları ise A.B.D’den farklı bir siyasi ortama sahip Türkiye’de yapılmış olması bakımından önemlidir. Çalışmanın bulguları, aşırı sol görüşlülerin, ılımlılardan ve aşırı sağ görüşlülerden anlamlı olarak daha karmaşık düşündüğünü göstermektedir.

3. Siyasi Sözler (Vaatler)

Bilişsel karmaşıklık düzeyi ve değerlerin etkili olduğu siyasi akıl yürütme süreci, seçimlerde oy verme davranışına dönüşmektedir. Oy tercihleri üzerinde etkili olan faktörlerden biri de siyasi partilerin ya da liderlerin seçmenlere sunduğu siyasi sözlerdir. Seçmenler farklı yollarla oy tercihlerine karar verebilirler. Parti bağlanması nedeniyle oy veren bir seçmen kitlesi yanında belirli bir konu üzerinde adayların görüşünü ölçüt olarak oy veren bir seçmen grubu da bulunmaktadır. Örneğin, bir seçmen adayların bireysel silahlanmaya ilişkin görüşlerini ya da vergi siyasetlerini ölçüt olarak oy verebilir, bir başka seçmen eğitim ve istihdam konusuna önem verdiğinden bu alanda gelişme sağlayacak adaya oy verebilir (Benoit, 2007).

Siyasi kampanyaların en önemli öğelerinden olan seçmene verilen sözler, ülkelerdeki siyasi iklim ve gündemden etkilenmektedir. 2002 Türkiye genel seçimleri öncesi verilen sözleri inceleyen Barut ve Altındağ (2005), seçim sonunda meclise girmeyi başaran Adalet ve Kalkınma Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi’nin seçim bildirgelerinde verilmiş sözleri çözümlenmiş ve bunları beş grupta sınıflandırmıştır. Sonuçlar her iki partinin de verdikleri

sözlerin konuların sıralanışı açısından benzer olduğunu göstermektedir. Seçim öncesinde Türkiye'nin ekonomik açıdan sıkıntılı bir dönemde olmasının ekonomik sözleri ön plana çıkardığı görülmektedir.

Daha önce de değinildiği gibi, bilişsel karmaşıklık düzeyi, bireylerin akıl yürütme süreçlerinde kullandıkları analiz becerisinin düzeyini ifade etmektedir. Bu doğrultuda bilişsel karmaşıklık düzeyindeki farklılığın, bireylerin ilgi gösterecekleri siyasi söz tercihleri üzerindeki etkisi önem kazanmaktadır. Bununla birlikte ilgili yazında, seçmenlerin ilgi gösterdikleri siyasi söz tercihleri üzerinde bilişsel karmaşıklık düzeyi değişkenlerinin etkisini inceleyen çalışmalara rastlanamamıştır. Bu nedenle, bu çalışmada bireylerin ilgi gösterdikleri siyasal sözlerin, bilişsel karmaşıklık düzeyi açısından nasıl farklılaştığı çalışma sorusu olarak ele alınmıştır.

4. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Buraya kadar sunulan kuramsal açıklamalar özetlenecek olursa, ilgili yazında farklı sınıflandırmalara rastlanmakla birlikte en basit siyasal ideoloji ayrımının sağ, sol ve ılımlı şeklinde olduğu görülmektedir. Kişiler, olgular, olaylar ve politikaları yorumlama ve anlamlandırma sürecinde bireyin kullandığı analiz düzeyi (bilişsel karmaşıklık düzeyi) ve ona rehberlik eden değer sistemleri önem taşımaktadır. Bu doğrultuda farklı siyasal inanç sistemlerini yansıtan ideoloji gruplarında değerlerin ve bilişsel karmaşıklık düzeylerinin nasıl farklılaştığını anlamının önemli olduğu düşünülmektedir. Ek olarak bilişsel karmaşıklık düzeyi açısından ilgi gösterilen siyasi sözlerin karşılaştırılmasının, seçmen davranışını anlamak için yararlı bilgiler sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Tüm bu bilgiler ışığında, bu çalışmada değerler ve bilişsel karmaşıklık düzeyi açısından farklı siyasal ideolojilerin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda sağ, sol ve ılımlı bireylerin önem attıkları değer alanları ile bilişsel karmaşıklık düzeyi karşılaştırılacaktır. Ayrıca, bilişsel karmaşıklık düzeyi temelinde ilgi gösterilen siyasal sözlerin farklılaşp farklılaşmadığı da araştırılacaktır. Kuramsal açıklamalar doğrultusunda oluşturulan denenceler ve çalışma sorusu izleyen alt başlıkta sıralanmıştır.

4.1. Araştırmanın Denenceleri

1. Güç, geleneksellik, uyma ve güvenlik değerlerine en yüksek önemi sağ görüşlüler vermekte, onları sırasıyla ılımlılar ve sol görüşlüler izlemektedir.

2. Evrenselcilik ve iyilik değerlerine en yüksek önemi veren grup sol görüşlülerdir, onları sırasıyla ılımlılar ve sağ görüşlüler izlemektedir.

3. Siyasal düşüncenin bilişsel karmaşıklık düzeyi açısından karşılaştırıldıklarında, sağ ve sol görüşlü gruplar arasında anlamlı bir fark yoktur. Bu iki grubun bilişsel karmaşıklık düzeyleri siyasal görüşü ılımlı olanlarınkinden daha yüksektir.

Bu denencelere ek olarak şu soruya yanıt aranmıştır;

1. Tercih edilen siyasal sözler ile bilişsel karmaşıklık düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?

5. Yöntem

5.1. Katılımcılar

Bu çalışmanın katılımcıları, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemine göre çalışmaya dahil edilen Ankara, Kayseri ve Mersin şehirlerindeki çeşitli üniversitelerde öğrenim görmekte olan ve yaşları 18 ile 37 arasında değişen (yaş ort.: 24.18, SS: 3.96), 188’i kadın (% 62,25) 114’ü erkek (% 37,75) toplam 302 üniversite öğrencisidir. Katılımcılar, çalışmaya gönüllülük esasına göre dâhil olmuşlardır. 39’u ön lisans (% 12,9), 218’i lisans (% 72,2), 39’u yüksek lisans (% 12,9) ve 6’sı (% 2) doktora öğrencisidir. Ayrıca katılımcıların 236’sı (%78.1) bekâr, 66’sı (%21.9) evlidir.

5.2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmanın verilerinin toplanmasında portre değerler anketi, siyasal düşüncenin karmaşıklığı ölçeği ve verilen siyasal söz grupları listesinden yararlanılmış, ayrıca bir de kişisel bilgi formu uygulanmıştır. Aşağıda bu veri toplama araçlarının özellikleri üzerinde genel çizgileriyle durulmuştur.

5.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, aylık gelirleri, ikamet ettikleri il, medeni durumları, siyasal ideolojileri vb. demografik ve siyasal bilgilerin alınması amacıyla hazırlanmış bir formdur.

5.2.2. Portre Değerler Anketi (PDA)

Schwartz ve arkadaşları (2001) tarafından temel değerleri ölçmek amacıyla geliştirilen ölçeğin Türkçe uyarlaması Demirutku (2007) tarafından yapılmıştır. 40 maddeden oluşan ölçekte maddeler bir bireyi betimlemektedir. Katılımcılardan bu bireye ne kadar benzedikleri ya da benzemediklerini belirtmeleri istenmektedir. Bu 40 madde 10 ayrı alt ölçekten oluşmaktadır. Bu alt ölçekler sırasıyla güç, başarı, uyma, hazcılık, geleneksellik, öz-yönelim, güvenlik, evrenselcilik, uyarılma, iyilikseverlik alt ölçekleridir. Altılı likert türünde olan ölçek “bana hiç benzemiyor”, “bana benzemiyor”, “bana çok az benziyor”, “bana az benziyor”, “bana benziyor” ve “bana çok benziyor” seçeneklerinden oluşmaktadır. Testin test-tekrar test güvenilirliği katsayıları alt ölçekleri için şöyle sıralanmaktadır: güç, .81; başarı, .81; hazcılık, .77; uyarılma, .70; öz-yönelim, .65; evrensellik, .72; iyilikseverlik, .66; geleneksellik, .82; uyma, .75 ve güvenlik, .80. Yapı geçerliliğine ilişkin veri elde etmek amacıyla en küçük alan çözümlemesi uygulanmış ve son biçimlenmenin örtüşme düzeyine ilişkin belirleyici katsayılar olan yabancılaşma katsayısı (alienation coefficient) bulunmuştur. Çözümleme sonuçları yapı geçerliliği sağlamaktadır (Demirutku, 2007; Demirutku ve Sümer, 2010).

5.2.3. Siyasal Düşüncenin Karmaşıklığı Ölçeği (SDKÖ)

SDKÖ, katılımcıların, siyasal düşüncelerinin karmaşıklık düzeyini belirlemek amacıyla Hasta (2002) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin güvenilirlik ve geçerlik çalışması 541 üniversite öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı (Cronbach alfa) .84’tür. Ölçeğin tek

ve çift numaralı maddelerinden elde edilen puanlar temel alınarak yapılan iki yarı güvenilirliği $r = .76$ 'dır. Test tekrar test güvenilirlik katsayısı ise $r = .81$ 'dir. Ölçek, *derin siyasal düşünme*, *yalın siyasal düşünme* ve *birey merkezli siyasal düşünme* alt ölçeklerinden oluşmaktadır. Derin siyasal düşünme alt ölçeği için iç tutarlık katsayısı (Cronbach alfa) $.83$; yalın siyasal düşünme alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısı (Cronbach alfa) $.63$; birey merkezli siyasal düşünme alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısı ise (Cronbach alfa) $.45$ 'dir. 26 maddelik ölçeğin, 2, 5, 7, 10, 12, 14, 15, 16, 20, 21, 26 numaralı maddeleri ters kodlanmaktadır. Ölçeğin geçerliğine ilişkin bilgi edinmek için madde analizi yapılmıştır. Madde analizi için, t testinden ve madde test korelasyonundan yararlanılmıştır. Yapılan t testi ile ölçekten en düşük puan alanların %27'si ile en yüksek puan alanların %27'si karşılaştırılmış ve toplam puan açısından grup ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Ölçekten en düşük puan alan grubun ortalaması 97.88, standart sapması 12.16 iken, en yüksek puan alan grubun ortalaması 157.88, standart sapması ise 9.01'dir ($t=-47.90$; $p<.05$). Her bir madde için ayrı ayrı hesaplanan madde test korelasyonları ve t testi sonucunda bazı maddelerin çıkarılmasıyla ölçek 26 maddeye inmiştir (Hasta, 2002; Hasta ve Dönmez, 2009).

5.2.4. Verilen Siyasal Söz Grupları Listesi

Farklı içeriklerde siyasal sözlerin yer aldığı verilmiş söz gruplarından oluşan ve bireyin tercih edeceği verilmiş söz grubunu öğrenmek amacıyla hazırlanmış olan bir listedir. Liste oluşturulurken görsel ve yazılı kitle iletişim araçlarından ve parti programlarından esinlenilmiştir. Sol ideolojik sözler, sağ ideolojik sözler, ekonomiye ilişkin sözler, dış siyasete ilişkin sözler, çevre ve kadınla ilgili sözler, güvenliğe ilişkin sözler, popülist sözler, teknolojik gelişmeye ilişkin sözler ve liberal sözler olmak üzere 9 farklı verilmiş siyasal söz grubu bulunmaktadır. Hazırlanan liste iki uzmanın görüşüne sunulmuş ve alınan görüşler doğrultusunda düzeltildikten sonra 50 kişilik bir gruba pilot bir uygulama yapılarak sözlerin bireyler tarafından aynı başlıklar altında gruplandırılıp gruplandırılmadığına bakılmıştır. Pilot uygulamada söz grupları numaralandırılmış ve söz gruplarının başlıkları karışık bir sırada verilmiştir. Bireylerden numaralı her söz grubunun hangi başlık altına girmesi gerektiğini belirtmeleri istenmiştir. Söz başlıkları ile söz gruplarının doğru eşleştirilme oranları şöyledir: Sol ideolojik sözler (%98), sağ ideolojik sözler (%100), ekonomiye ilişkin sözler (%98), dış siyasete ilişkin sözler (%100), çevre ve kadınla ilgili sözler (%100), güvenliğe ilişkin sözler (%100), popülist sözler (%96), teknolojik gelişmeye ilişkin sözler (%100) ve liberal sözler (%100). Elde edilen oranlar söz gruplarının geçerli başlıklara sahip olduğunu göstermektedir.

5.3. İşlem

Ankara Üniversitesi Etik Kurul'undan gerekli onay alındıktan sonra yukarıda ayrıntılı olarak açıklanan kişisel bilgi formu, söz listesi, PDA ve SDKÖ'den oluşan anket formu katılımcıların bir kısmına okul, ev ve iş ortamında uygulanmıştır. Katılımcıların bir bölümü de internet üzerinden aynı sıra ve biçimde düzenlenmiş anketleri doldurmuşlardır. Anket formunun ilk sayfasında yer alan bilgilendirilmiş onay formu ile katılımcıların verdikleri bilgilerin gizli tutulacağı ve yalnızca araştırmacı tarafından değerlendirileceği, araştırmaya katılımın gönüllülük esasına göre olduğu ve istedikleri zaman çekilebilecekleri, yaklaşık yanıtlama süresi gibi bilgilere ek olarak çalışma ile ilgili sorularını iletebilecekleri bir elektronik posta adresine de yer verilmiştir.

6. Bulgular

6.1. Betimleyici İstatistikler

Çalışmanın sürekli nitelikteki temel değişkenlerine ilişkin betimleyici istatistikler Çizelge 2’de gösterilmektedir.

Çizelge 2. Temel Değerlere İlişkin Betimleyici İstatistikler

	Toplam Puan Ortalama	SS	N
Siyasal düşüncenin karmaşıklık düzeyi	118,26	22,95	302
10 Değer Tipi			
Güç	10,00	3,30	302
Başarı	17,08	4,16	302
Hazcılık	13,62	3,16	302
Uyarılma	13,26	2,80	302
Öz-yönlendirme	20,45	2,72	302
Evrenselcilik	31,41	3,95	302
İyilik	20,02	2,78	302
Gelenek	16,22	3,88	302
Uyma	18,12	3,80	302
Güvenlik	24,45	4,02	302
4 değer üst boyutu			
Öz-aşkınlık	51,43	5,61	302
Tutuculuk	58,79	9,91	302
Değişime açıklık	47,33	6,80	302
Kendini geliştirme	41,69	8,40	302

Çalışma katılımcılarının sahip oldukları siyasi ideolojilerin dağılımları ve oranları ile siyasi ideolojilerin içindeki kadın ve erkek oranlarına ilişkin bilgiler Çizelge 3’te sunulmaktadır. Siyasi ideolojilerin cinsiyet ile ilişkisine bakmak amacıyla ki-kare çözümlemesi uygulanmış ve siyasi ideolojiler açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark olmadığı anlaşılmıştır [$\chi^2(2)=5.12$; $P>.05$].

Çizelge 3. Siyasi İdeolojilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

İdeoloji	Kadın		Erkek		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Sağ	39	52,7	35	47,3	74	100
İlımlı	69	61,6	43	38,4	112	100
Sol	80	69,0	36	31,0	116	100

Katılımcıların tercih ettikleri verilmiş siyasi söz grupları Çizelge 4’te gösterilmektedir. Frekanslar, gruplar arası karşılaştırma için ½ farkını aşmaktadır. Bu nedenle çözümlemelerde bu oranı aşmayacak 3 gruba (Ekonomi yönelik, Sol ideolojik, Liberal) yer verilmiştir.

Çizelge 4. Katılımcıların Tercih Ettikleri Verilmiş Siyasal Sözler

Siyasal Söz Grupları	Frekans	%
Ekonomi	49	16,23
Sol ideolojik	84	27,81
Sağ ideolojik	20	6,62
Güvenliğe	20	6,62
Liberal	58	19,21
Teknolojik gelişme	2	0,66
Popülist	33	10,93
Dış siyasete ilişkin	15	4,97
Çevre ve kadın sorunlarıyla ilgili	21	6,95
Toplam	302	100

6.2. Yaş ve Gelir Düzeyi ile Değerler ve Siyasal Düşüncenin Karmaşıklık Düzeyi Arasındaki İlişkiler

Çalışmada yaş ve gelir düzeyi değişkenleriyle değerler ve siyasal düşüncenin karmaşıklık düzeyi arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla pearson korelasyon çözümlenmeleri yapılmıştır. Korelasyon değerlerini gösteren çizelgeler aşağıda verilmiştir.

Çizelge 5. Gelir Düzeyi ve Yaş İle Siyasal Düşüncenin Karmaşıklığı Arasındaki Korelasyonlar

	Yaş	Gelir	SDK
Yaş	1,00		
Gelir	0,30**	1,00	
SDK	0,12*	0,15**	1,00

* p<0.05 düzeyinde anlamlı (2- yönlü).

**p<0.01 düzeyinde anlamlı (2- yönlü).

Çizelge 5'ten de anlaşılacağı gibi siyasal düşüncenin karmaşıklık düzeyi ile yaş arasında ($r=.12$, $p<.05$) ve gelir düzeyi arasında ($r=.15$, $p<.01$) olumlu yönde düşük düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Çizelge 6. Değerler İle Gelir Düzeyi ve Yaş Arasındaki Korelasyonlar

	Yaş	Gelir
Güç	-0,16**	0,01
Başarı	-0,18**	0,04
Hazcılık	-0,17**	-0,07
Uyarılma	-0,17**	0,05
Öz-yönlendirme	-0,03	0,05
Evrenselcilik	0,02	0,00
İyilik	-0,16**	-0,05
Gelenek	-0,03	0,00
Uyma	-0,02	-0,08
Güvenlik	-0,04	0,01
Öz-aşkılık	-0,06	-0,03
Tutuculuk	-0,04	-0,03
Değişime açıklık	-0,16**	0,01
Kendini geliştirme	-0,22**	0,00

* p<0.05 düzeyinde anlamlı (2- yönlü).

**p<0.01 düzeyinde anlamlı (2- yönlü).

Çizelge 6’den da anlaşılacağı gibi yaş ile güç ($r=-.16$, $p<.01$), başarı ($r=-.18$, $p<.01$), hazcılık ($r=-.17$, $p<.01$), uyarılma ($r=-.17$, $p<.01$), iyilik ($r=-.16$, $p<.01$) değerleri ve değişime açıklık ($r=-.16$, $p<.01$), kendini geliştirme ($r=-.22$, $p<.01$) değer boyutları arasında olumsuz yönde düşük düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bununla birlikte değerler ve değer boyutları ile gelir düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

6.3. Gruplararası Karşılaştırmalar

Siyasal ideoloji ve cinsiyetin, 10 değer alt boyutu (güç, başarı, uyma, hazcılık, geleneksellik, öz-yönelim, güvenlik, evrenselcilik, uyarılma, iyilikseverlik), dört değer üst boyutu (değişime açıklık, tutuculuk, öz-aşkınlık, kendini geliştirme) ve siyaset düşüncesinin karmaşıklık düzeyi üzerindeki etkisini incelemek amacıyla 2 (cinsiyet) x 3 (siyasal görüş) bağımsız örneklem grubu desenine uygun çok değişkenli varyans çözümlemesi (*MANOVA*) uygulanmıştır. Cinsiyet temel etkisi ve siyasal görüş temel etkisinin Wilks’ Lambda değerleri bazı bağımlı değişkenler açısından anlamlı farklılıklar olduğuna işaret etmektedir (Wilks’ Lambda değerleri sırasıyla: .86 ve .66; serbestlik dereceleri sırasıyla: 286, 286; F değerleri sırasıyla: 4.27, 6.06; $p<.05$). Cinsiyet, siyasal görüş ortak etkisinin Wilks’ Lambda değerleri ise anlamlı bulunmamıştır. Aşağıda bulgular, bağımlı değişkenler açısından alt başlıklar halinde açıklanmıştır.

6.3.1. Değer Alanları ve Değer Boyutları Açısından Cinsiyet ve Siyasal İdeoloji Gruplarının Karşılaştırılması

Katılımcıların her bir değer alanı ve boyutu puanları üzerinde cinsiyet temel etkisine ilişkin bulgular Çizelge 7’de verilmiştir. Çizelgeden de görülebileceği gibi, değer alanlarından güç ($F_{1-296}=5,37$, $p<.05$), hazcılık ($F_{1-296}=6,26$, $p<.05$), evrenselcilik ($F_{1-296}=7,02$, $p<.05$) ve güvenlik ($F_{1-296}=10,50$, $p<.05$) ile değer boyutlarından öz aşkınlık ($F_{1-296}=7,88$, $p<.05$) üzerinde cinsiyet temel etkisi anlamlıdır. Güç değerlerine erkekler ($\bar{X}=11,67$; Ss: 3,06) kadınlardan ($\bar{X}=10,59$; Ss: 3,38); hazcılık değerlerine kadınlar ($\bar{X}=13,99$; Ss: 2,92) erkeklerden ($\bar{X}=13$; Ss: 3,44); evrenselcilik değerlerine kadınlar ($\bar{X}=31,96$; Ss: 3,6) erkeklerden ($\bar{X}=30,5$; Ss: 4,32); güvenlik değerlerine kadınlar ($\bar{X}=24,93$; Ss: 3,9) erkeklerden ($\bar{X}=23,66$; Ss: 4,08) ve öz aşkınlık değer boyutuna kadınlar ($\bar{X}=52,2$; Ss: 5,4) erkeklerden ($\bar{X}=50,14$; Ss: 5,74) anlamlı olarak daha fazla önem vermektedirler. Diğer değer alanları ve boyutlarında anlamlı farklılıklar görülmemektedir.

Çizelge 7. Değerler Üzerinde Cinsiyet Temel Etkisi

<i>10 Değer Tipi</i>		Kadın	Erkek	OK	F₁₋₂₉₆	eta²
Güç	Ort	10,59	11,67	56,40	5,37*	0,02
	SS	3,38	3,06			
Başarı	Ort	16,98	17,23	5,17	0,30	0,00
	SS	4,06	4,06			
Hazcılık	Ort	13,99	13,00	60,20	6,26*	0,02
	SS	2,92	3,44			
Uyarılma	Ort	13,30	13,20	0,02	0,00	0,00
	SS	2,67	2,80			
Öz-yönlendirme	Ort	20,48	20,41	0,89	0,13	0,00
	SS	2,69	2,79			
Evrenselcilik	Ort	31,96	30,50	101,02	7,02*	0,02
	SS	3,60	4,32			
İyilik	Ort	20,24	19,65	28,60	3,72	0,01
	SS	2,90	2,55			
Gelenek	Ort	15,98	16,61	3,19	0,25	0,00
	SS	3,98	3,70			
Uyma	Ort	18,18	18,02	20,04	1,51	0,01
	SS	3,90	3,64			
Güvenlik	Ort	24,93	23,66	158,44	10,50*	0,03
	SS	3,90	4,08			
4 değer üst boyutu						
Öz-aşkınlık	Ort	52,20	50,14	237,11	7,88*	0,03
	SS	5,40	5,74			
Tutuculuk	Ort	59,09	58,29	233,38	2,73	0,01
	SS	10,12	9,57			
Değişime açıklık	Ort	47,77	46,61	48,24	1,08	0,00
	SS	6,31	7,52			
Kendini geliştirme	Ort	41,57	41,89	4,10	0,06	0,00
	SS	8,45	8,36			

*p<.05

Katılımcıların her bir değer alanı ve boyutu puanları üzerinde siyasal görüş temel etkisine ilişkin bulgular Çizelge 8’de gösterilmektedir. Çizelge 8’deki verilere bakıldığında değer alanlarından öz-yönlendirme ($F_{2-296}=7,44$, $p<.05$), evrenselcilik ($F_{2-296}=8,85$, $p<.05$), gelenek ($F_{2-296}=29,49$, $p<.05$), uyma ($F_{2-296}=13,97$, $p<.05$) ve güvenliğe ($F_{2-296}=8,62$, $p<.05$) verilen önem üzerindeki siyasal görüş temel etkisi anlamlıdır.

Gruplar arasındaki farklılıklara bakmak amacıyla yapılan scheffe testi sonuçlarına göre, sol görüşlü katılımcıların öz-yönlendirme puan ortalamaları ($\bar{X}=21,26$; Ss: 2,08) ılımlı ($\bar{X}=19,96$; Ss: 2,85) ve sağ görüşlü ($\bar{X}=19,93$; Ss: 3,12) katılımcılarınkinden anlamlı olarak daha yüksektir. İlımlı katılımcıların ortalaması ile sağ görüşlülerinki arasındaki fark anlamlı değildir.

Sol görüşlü katılımcıların evrenselcilik değeri puanı ortalaması ($\bar{X}=32,69$; Ss: 3,05) ılımlı ($\bar{X}=30,82$; Ss: 4,16) ve sağ görüşlülerinkinden ($\bar{X}=30,30$; Ss: 4,34) anlamlı olarak daha yüksektir. İlımlı katılımcıların ortalaması ile sağ görüşlülerinki arasındaki fark anlamlı değildir.

Sağ görüşlü katılımcıların geleneksellik puan ortalaması ($\bar{X}=18,16$; Ss: 3,68) sol görüşlü ($\bar{X}=14,22$; Ss: 3,53) katılımcılarınkinden anlamlı olarak daha yüksektir. İlımlı ($\bar{X}=17,01$; Ss:

3,43) katılımcıların ortalaması ise sol görüşlü katılımcılarınkinden anlamlı olarak daha yüksektir. İlimli katılımcılarla sağ görüşlülerin ortalamaları arasındaki farksa anlamlı değildir.

Çizelge 8. Değerler Üzerinde Siyasal Görüş Temel Etkisi

<i>10 Değer Tipi</i>		Sol	İlimli	Sağ	OK	F ₂₋₂₉₆	eta ²	Post-Hoc
Güç	Ort	10,58	11,04	11,59	22,62	2,15	0,014	Anlamlı fark yok
	SS	3,31	3,21	3,37				
Başarı	Ort	16,99	16,79	17,63	17,74	1,02	0,007	Anlamlı fark yok
	SS	4,34	3,97	4,14				
Hazcılık	Ort	14,20	13,50	12,89	26,37	2,74	0,018	Anlamlı fark yok
	SS	2,83	3,21	3,44				
Uyarılma	Ort	13,61	13,09	12,97	8,02	1,02	0,007	Anlamlı fark yok
	SS	2,70	2,78	2,95				
Öz-yönlendirme	Ort	21,26	19,96	19,93	52,90	7,44*	0,048	sol>ılımlı=s sağ
	SS	2,08	2,85	3,12				
Evrenselcilik	Ort	32,69	30,82	30,30	127,28	8,85*	0,056	sol>ılımlı=s sağ
	SS	3,05	4,16	4,34				
İyilik	Ort	20,05	19,70	20,45	14,33	1,86	0,012	Anlamlı fark yok
	SS	2,50	3,08	2,72				
Gelenek	Ort	14,22	17,01	18,16	370,32	29,49*	0,166	sağ=ılımlı>sol
	SS	3,53	3,43	3,68				
Uyma	Ort	16,77	18,66	19,42	185,31	13,97*	0,086	sağ=ılımlı>sol
	SS	4,23	3,09	3,42				
Güvenlik	Ort	23,39	24,93	25,41	130,08	8,62*	0,055	sağ=ılımlı>sol
	SS	4,47	3,67	3,39				
4 değer üst boyutu								
Öz-aşkınlık	Ort	52,74	50,52	50,74	130,28	4,33*	0,028	sol>ılımlı
	SS	4,64	6,02	6,02				
Tutuculuk	Ort	54,37	60,60	62,99	1958,48	22,88*	0,134	sağ=ılımlı>sol
	SS	10,46	8,26	8,63				
Değişime açıklık	Ort	49,07	46,55	45,80	216,04	4,82*	0,032	sol>ılımlı=s sağ
	SS	5,91	6,77	7,60				
Kendini geliştirme	Ort	41,77	41,33	42,11	9,22	0,13	0,001	Anlamlı fark yok
	SS	8,51	8,04	8,84				

*p<.05

Sağ görüşlü katılımcıların uyma değeri puan ortalaması (\bar{X} =19,42; Ss: 3,42) sol görüşlü (\bar{X} =16,77; Ss: 4,23) katılımcılarınkinden anlamlı olarak daha yüksektir. İlimli (\bar{X} =18,66; Ss: 3,09) katılımcıların ortalaması ise sol görüşlü katılımcılarınkinden anlamlı olarak daha yüksektir. İlimli katılımcılarla sağ görüşlülerin ortalamaları arasındaki farksa anlamlı değildir.

Sağ görüşlü katılımcıların güvenlik değeri ortalaması (\bar{X} =25,41; Ss: 3,39) sol görüşlü (\bar{X} =23,39; Ss: 4,47) katılımcılarınkinden anlamlı olarak daha yüksektir. İlimli (\bar{X} =24,93; Ss: 3,67) katılımcıların güvenlik değeri ortalaması ise sol görüşlü katılımcılarınkinden anlamlı olarak daha yüksektir. İlimli katılımcılarla sağ görüşlülerin ortalamaları arasındaki farksa anlamlı değildir.

Değer boyutlarına bakıldığında, sol görüşlü katılımcıların öz-aşkınlık boyutu ortalaması (\bar{X} =52,74; Ss: 4,64) ilimli (\bar{X} =50,52; Ss: 6,02) katılımcılarınkinden anlamlı olarak daha yüksektir. Sağ görüşlü (\bar{X} =50,74; Ss: 6,02) katılımcıların ortalaması ile ilimli ve sol görüşlülerinki arasındaki farksa anlamlı değildir.

Sağ görüşlü katılımcıların tutuculuk boyutu puan ortalaması (\bar{X} =62,99; Ss: 8,63) sol görüşlü (\bar{X} =54,37; Ss: 10,46) katılımcılarınkinden anlamlı olarak daha yüksektir. İlimli (\bar{X} =60,60; Ss: 8,26) katılımcılar ise sol görüşlü katılımcılardan anlamlı olarak yüksektir. İlimli katılımcıların aynı boyuttaki ortalaması ile sağ görüşlülerinki arasındaki farksa anlamlı değildir.

Sol görüşlü katılımcıların değişime açıklık alt boyutu puan ortalaması (\bar{X} =49,07; Ss: 5,91) ilimli (\bar{X} =46,55; Ss: 6,77) ve sağ görüşlülerinkinden (\bar{X} =45,80; Ss: 7,60) anlamlı olarak daha yüksektir. İlimli katılımcılarla sağ görüşlülerin bu boyuttaki puan ortalamaları arasındaki farksa anlamlı değildir. Diğer değer alanları ve boyutlarında anlamlı farklılıklar yoktur.

6.3.2. Siyasal Düşüncenin Karmaşıklık Düzeyi Açısından Gruplar Arası Karşılaştırmalar

Siyasal düşüncenin karmaşıklığı puanları üzerinde siyasal görüş temel etkisine dair bulgular çizelge 9'da gösterilmektedir.

Çizelge 9. Siyasal Düşüncenin Karmaşıklığı Puanları Üzerinde Siyasal Görüş Temel Etkisi

		Sol	İlimli	Sağ	OK	F ₂₋₂₉₆	eta ²
Siyasal Düşüncenin	Ort	123,91	110,97	120,42			
Karmaşıklık					4343,55	8,85	0,056
Düzeyi	SS	20,94	22,09	24,55			

Çizelgedeki verilere bakıldığında siyasal düşüncenin karmaşıklık düzeyi puanları üzerindeki siyasal görüş temel etkisi anlamlıdır (F₂₋₂₉₆=8,85, p<.05). Gruplar arası farklılıklara bakmak amacıyla yapılan scheffe testi sonuçlarına göre, ilimli görüşe sahip katılımcılarda siyasal düşüncenin karmaşıklık düzeyi (\bar{X} =110,97; Ss: 22,09) sol görüşlülerde (\bar{X} =123,91; Ss: 20,94) ve sağ görüşlülerde (\bar{X} =120,42; Ss: 24,55) olduğundan anlamlı olarak daha düşüktür. Sol görüşlü katılımcılar ile sağ görüşlü katılımcılarda siyasal düşüncenin karmaşıklık düzeyi puanları arasındaki fark anlamlı değildir. Siyasal düşüncenin karmaşıklık düzeyi üzerindeki cinsiyet temel etkisi ise anlamlı değildir.

6.3.3. Bilişsel Karmaşıklık Düzeyi Açısından İlgilendirilen Siyasal Sözlerin Karşılaştırılması

Daha önce de belirtildiği gibi, katılımcıların tercih ettikleri verilmiş siyasal söz grupları gruplar arası karşılaştırma için ½ farkını aşmaktadır (bkz. Çizelge 4). Bu nedenle çözümlenmelerde bu oranı aşmayacak 3 söz grubuna (Ekonomi yönelik, Sol ideolojik, Liberal) yer verilmiştir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına göre bilişsel karmaşıklık düzeyi açısından ilgilendirilen siyasal söz grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (F₂₋₁₈₈=2.857, p>.05).

7. Tartışma

Daha öncede ifade edildiği gibi bu çalışmanın temel amacı değerler ve bilişsel karmaşıklık düzeyi açısından siyasal ideolojileri karşılaştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda oluşturulan denenceler analiz edilmiştir. Buna ek olarak ilgi gösterilen siyasal söz gruplarının bilişsel karmaşıklık düzeyi açısından farklılaşp farklılaşmadığına bakılmıştır. Öncelikle, temel değişkenlere ait betimleyici istatistiklere bakıldığında siyasal düşüncenin karmaşıklık düzeyi, örneklemin genelinde orta düzeyin üzerindedir. Bu Hasta'nın (2002) bir çalışmasında elde edilen bulgulara oldukça yakındır. Her iki çalışmada da benzer şekilde üniversite öğrencilerinden örneklem olarak yararlanılmıştır. Toplumun genelinden daha eğitimli olan bu özgül kesimin siyasal düşüncenin karmaşıklık düzeyi açısından görece daha yüksek çıkması beklenen bir durumdur. Değerler açısından bakıldığında ise bu çalışmanın katılımcılarının en fazla önem verdiği değerler sırasıyla evrenselcilik, öz yönlendirme ve iyilik olarak bulunmuştur. En az önem verdikleri değerler ise sırasıyla güç ve geleneksellik değerleridir. Değer boyutlarına bakıldığında ise birinci boyutta tutuculuk, değişime açıklıktan; ikinci boyutta ise öz aşkınlık, kendini geliştirmeden daha yüksek puan almıştır. Schwartz ve Bardi (2001), hem temsil edici örneklemeler açısından hem de öğretmenler ya da öğrenciler gibi özgül örneklemeler açısından değer önceliklerinde kültürlerarası bir uyumdan söz etmektedir (s. 272-278). Schwartz ve Bardi'nin sonuçları ile bu çalışmanın bulguları genel olarak tutarlıdır. Özellikle Schwartz ve Bardi'nin çalışmalarındaki öğrencilerden elde edilen veriler ile benzer bir örnekleme olan bu çalışmanın verileri karşılaştırıldığında en çok değer verilen ve en az değer verilen değerlerin hemen hemen aynı olduğu görülmektedir. Aradaki tek fark bu çalışmada önem açısından evrenselcilik değeri ilk sırada yer alırken iyilik üçüncü sıraya düşmüştür. Schwartz ve Bardi'nin çalışmalarında ise tam tersine iyilik ilk sırada evrenselcilik ise üçüncü sırada yer almıştır. Yine Gümüş'ün (2009) çalışması da Türkiye örnekleme açısından paralel bulgularla sonuçlanmıştır (s. 151).

Korelasyon çözümlmelerine bakıldığında, siyasal düşüncenin karmaşıklık düzeyi ile hem yaş, hem de gelir düzeyi arasında olumlu ve anlamlı ilişkilerin olduğu görülmektedir. Ancak, iki değişken için de ilişkinin düzeyi düşüktür. Bir çalışmasında siyasal düşüncenin karmaşıklığını yordayan değişkenleri araştıran Tetlock (1983b), eğitim, görev süresi, yaş gibi değişkenlerin siyasal düşüncenin karmaşıklığı ile ilişkisini bir arada incelediğinde yaşın yordayıcı bir etkisinin olmadığını ortaya koymuştur. Ayrıca birçok etmen üzerinde yaşın, eğitim düzeyinin ya da gelir düzeyinin etkisini incelemek bu değişkenlerin genellikle birbirleri ile ilişkili değişkenler olması nedeniyle güçleşmekte ve sonuçların güvenilirliği düşürmektedir. Örneğin yaşla birlikte genellikle gelir düzeyi de artmaktadır. Yaşla eğitim düzeyinin de aynı doğrultuda değişim göstermesi de yine benzer bir güvenilirlik sorunu oluşturmaktadır (Milburn, 1998, s. 50-51). Değer alanları ve değer boyutları ile yaş ve gelir düzeyi arasındaki korelasyonlara bakıldığında ise gelir düzeyi ile hiçbir değer alanı ve boyutu arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir. Yaş değişkeni ile güç, başarı, hazcılık, uyarılma, iyilik değer alanları ve değişime açıklık değer boyutu arasında anlamlı olumsuz ilişkiler vardır. Rokeach (1973) farklı değerleri ele almakla birlikte çalışmasında değerlerle yaş arasındaki ilişkilere işaret etmektedir (s. 72-77). Bazı değer önceliklerinde yaşla birlikte (doğrusal olan ya da doğrusal olmayan) bazı değişimler gözlenirken bazı değerlerin öncelik sırasında pek fazla değişim olmamaktadır. Gümüş'ün (2009) bir çalışmasında ise Türk ve Amerikan örneklemelerinden elde edilen bulgular karşılaştırılmış ve Amerikan örnekleminde yaşla gelenek,

uyuma, hazcılık, başarı ve güvenlik değerleri arasında olumsuz, evrenselcilik ve öz yönlendirme ile olumlu ilişkiler bulunmuştur; Türk örnekleminde ise yalnızca iyilik ve gelenek değerleri arasında olumsuz ilişkilerin bulunduğu görölmektedir (s. 163). Bu bulgular bu çalışmanın sonuçları ile çoğunlukla uyumlu olmakla birlikte örneklemler arasında yaş ile değerler arasındaki ilişkiler açısından farklılıklar görölmektedir.

Gruplar arası karşılaştırmalara ilişkin bulgular güç, hazcılık, evrenselcilik ve güvenlik değerleri açısından erkekler ve kadınlar arasında anlamlı farklılıkların olduğunu göstermektedir. Buna göre, erkekler yalnızca güç değerine kadınlardan anlamlı olarak daha fazla önem yüklemektedirler. Kadınlarsa hazcılık, evrenselcilik, güvenlik değer alanlarına ve öz aşkınlık değer boyutuna erkeklerden daha fazla önem yüklemektedirler. Gümüş'ün (2009) çalışmasında yalnızca iyilikseverlik ve güvenlik değerlerinde kadın ve erkeklerin anlamlı olarak farklılaştığı ve kadınların bu iki değere erkeklerden daha fazla önem verdiği görölmektedir (s. 195). Bu çalışmada iyilik değerleri açısından anlamlı bir farklılık görölmemekle birlikte güvenlik değerlerine ilişkin bulgular Gümüş'ünkilerle tutarlıdır. Ayrıca Schwartz ve Rubel'in (2005) bir çalışmaları, bir ülkede cinsiyet eşitliğinin artmasının kadınlarla erkekler arasındaki değer farklılıklarının artmasına yol açtığını göstermektedir. Gümüş'ün çalışmasıyla karşılaştırıldığında bu çalışma bulgularında daha fazla değer alanında kadınlar ve erkekler arasında anlamlı farklılıkların çıkması, örneklemin cinsiyet eşitliği açısından daha yüksek bir düzeyde, yani bu konuda daha bilinçli bireylerden oluştuğunu düşündürmektedir. Bunun yanında iki cinsiyet arasındaki değer farklılıklarına bakıldığında bireylerin toplumsal cinsiyete bağlı ihtiyaçlarının önemli bir etmen olabileceği düşünölmektedir. Toplumsal konumu ve toplumun yüklediği rol açısından erkekler güç, denetim ve yönetim ile özdeşleştirilmekte ve mantıksal hareket etmeyi duygulardan öncelikli tuttıkları varsayılmaktadır. Bu durumda güç erkekler için önemli bir değer haline gelmektedir. Kadınlarsa toplumsal roller ve toplumdaki genel kalıp yargılar açısından daha duygusal olarak anılmakta ve güvenliğini sağlama konusunda erkeğe ihtiyacı olduğu varsayılmaktadır (Dökmen, 2010). Bu durumda da kadınlar için hazcılık, evrenselcilik ve güvenlik değerlerinin öne çıkması beklenen bir sonuçtur. Bu kalıp yargı ve varsayımlardan etkilenmiş olması olası olan her iki cinsiyet de kendine uygun değerleri ön planda tutmaktadır.

Öz-yönlendirme, evrenselcilik, geleneksellik, uyuma ve güvenlik değerleri açısından siyasal ideoloji grupları arasında anlamlı farklılıklar görölmektedir. Çalışmanın birinci denencesi ile tutarlı olarak gelenek, uyuma ve güvenlik değerlerine en yüksek önemi veren grup sağdır. Onları ılımlılar ve sol görüşlüler izlemektedir. Denencede değinilen güç değerleri açısından ideoloji grupları arasında anlamlı farklılıklar yoktur. Çalışmanın ikinci denencesi ise evrenselcilik ve iyilik değerleri açısından en yüksek puana sahip grubun sol olduğunu, onları sırasıyla ılımlı ve sağ görüşlülerin izleyeceğini öngörmekteydi. Evrenselcilik değerlerine ilişkin bulgu denenceyi desteklemekte fakat iyilik değerleri açısından gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Öte yandan sol görüşlüler öz yönlendirme değerlerini sağ görüşlü ve ılımlılardan anlamlı olarak daha yüksek bir önem sırasına yerleştirmektedirler. Bu iki denenceye kaynaklık eden çalışmalardan ilki Devos, Spini ve Schwartz'ın (2002) bir çalışmalarıdır. Bu çalışmanın bulguları sağ görüşlülerin güç, güvenlik ve uyuma değerlerine, sol görüşlülerin ise evrenselcilik değerlerine daha fazla önem verdiklerini ortaya koymuştur. Bir diğer çalışmada ise Caprara ve arkadaşları (2006) merkez sol seçmenin evrenselcilik, iyilik ve öz yönlendirme; merkez sağ seçmenin ise güvenlik, güç, başarı, uyuma ve geleneksellik değerlerine daha fazla

önem yüklediğini ortaya koymuşlardır. Gümüş’ün (2009) çalışmasında da güç, güvenlik, geleneksellik ve uyma değerlerini sağ görüşlülerin, evrenselcilik değerlerini ise sol görüşlülerin anlamlı olarak daha yüksek önem sıralarına yerleştirdikleri görülmektedir (s. 196). Bu araştırmanın sonuçlarına da bakıldığında birinci denencede yalnız güç değerleri açısından beklenen farklılıklar bulunamamıştır. İkinci denencede ise iyilik değerlerinde beklenen fark görülmezken bunun yerine öz yönlendirme değerlerinde Caprara ve arkadaşlarının çalışmasındakine benzer bir fark görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın bulgularıyla genel olarak tutarlıdır. Yukarıda söz edilen kaynak çalışmalardan ilki İsviçreli diğeri ise İtalyan örneklemeler üzerinde yapılmıştır. Bu nedenle genel olarak tutarlı sonuçlar görülmesine karşın bu çalışma sonuçlarında ortaya çıkan bazı farklılıklara kültürel etmenlerin katkı sağlamış olabileceği düşünülmektedir. Kısaca, sağ ve sol görüşlülerin önem verdikleri değerler açısından yazındaki tutarlı bulguların, bu siyasal ideolojilerin evrensel düşünce ve görüşlerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Farklı ülkelerde gerçekleştirilen bu çalışmalardaki bazı farklı sonuçların ise yerel siyasete özgü ideolojik özelliklerden kaynaklanmış olabileceği göz önünde tutulmalıdır (örneğin bir ülkede sağ görüş ağırlıklı olarak muhafazakârlardan oluşurken bir başka ülkede milliyetçilerden oluşabilir). Ayrıca sağ-sol boyutuna ek olarak siyasal ideolojinin faşizm-hümanizm, yetkecilik-özgürlükçülük gibi farklı boyutlarının da göz önüne alınması gerektiğini öne süren yaklaşımlar açısından bakılırsa güç değerlerinde anlamlı bir sağ-sol farkının ortaya çıkmamasında dikkate alınmayan böyle boyutların payı olabilir (bkz. Rokeach, 1973; Sidanius ve Ekehammar, 1983) . Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gibi anlamlar içeren güç değerleri açısından sağ ya da sol ideolojiden başka yetkecilik, denetim ya da kontrol isteği gibi ek bir boyut olabilecek özelliklerin bu örnekte öne çıkması olasıdır. Tüm bunlara ek olarak her araştırma, yapıldığı ülke ve araştırma desenine özgü farklılıklar nedeniyle siyasal ideolojik sınıflandırmalarda bazı farklılıklar gösterebilmektedir. Bu durum da, yazındaki bulgularla bu çalışmanın ikiler arasında bazı farklılıkların çıkmasına yol açmış olabilir. Ayrıca değer boyutlarına ilişkin verilere bakıldığında, değişime açıklık ve öz aşkınlık boyutunda sol görüşlü, tutuculuk boyutunda ise sağ görüşlü katılımcıların daha yüksek önem sıraları verdikleri görülmektedir. Devos ve diğerlerinin bulguları ile tamamen tutarlı olan bu bulgunun tek istisnası kendini geliştirme boyutuna sağ görüşlülerin verdikleri daha yüksek önemin anlamlı bir farkı yansıtmamasıdır. Her iki siyasal görüşe sahip bireyler de kendi siyasal ideolojileri ile ilişkili değerleri öncelikli tutar görünmektedir. Örneğin, geleneksel değerleri muhafaza etmeye, ulusal güvenliğe ve dış tehditlere karşı hazırlıklı olmaya önem veren sağ ideolojiye sahip bireyler bu kavramlarla ilişkili gelenek, uyma ve güvenlik değerlerini öncelikli tutmaktadır. Bireysel özgürlükler, dünyada halklarının kardeşliği, çevrenin korunması gibi düşünceleri barındıran sol ideolojiye sahip bireyler ise bu kavramlarla ilişkili evrenselcilik ve öz yönlendirme değerlerini öncelikli tutmaktadır. Bu durum, ideolojilerin ve değerlerin birbirleri ile uyumlu kavramlar olduğunu ve her iki kavramında düşünce sistemlerinden oluşması gibi ortak özelliklere sahip olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Siyasal ideoloji grupları arasında siyasal düşüncenin karmaşıklığı açısından da anlamlı farklılıklar görülmektedir. İlmli siyasal görüşe sahip bireylerin siyasal düşüncenin karmaşıklık düzeyi, sağ görüşlü ve sol görüşlü bireylerde olduğundan anlamlı olarak düşük bulunmuştur. Bununla birlikte sağ görüşlülerle sol görüşlüler arasında siyasal düşüncenin karmaşıklığı açısından anlamlı bir fark görülmemektedir. Bu sonucun araştırmanın ilgili denencesini desteklediği görülmektedir. Yazında konu ile ilgili bir biri ile çelişkili bulgularla sonuçlanan iki önemli çalışmaya rastlanmaktadır. Tetlock’un (1984) bir çalışması, ilimli sosyalist ve

muhafazakârların aşırı sosyalist ve muhafazakârlardan daha yüksek siyasal karmaşıklık düzeyine sahip oldukları sonucunu ortaya koymuştur (s. 371). Rosenberg (1988a; 1988b) ise liberal ya da muhafazakârların uçlarda olan bireylerin ılımlılardan daha yüksek siyasal karmaşıklık düzeyine sahip oldukları sonucuna varmıştır. Bu çalışma bulgularının Rosenberg'inkilerle daha tutarlı olduğu görölmektedir. Tetlock, çalışmasını siyasal olarak özel bir grup olan parlamento üyeleri üzerinde yapmış, Rosenberg ise halktan insanlar üzerinde çalışmıştır. Bu çalışma örnekleminin Rosenberg'in çalışması ile bu açıdan benzerliği de göz önünde bulundurulduğunda sonuçlar arasındaki tutarlılık doğal görölmektedir. Hasta ve Dönmez'in (2009) Türkiye'de yaptığı bir çalışmasında aşırı sol görüşlülerin, ılımlı ve aşırı sağ görüşlülerden daha karmaşık düşündüğu sonucuna varmasının ise bu çalışmanın bulguları ile tutarlı olmadığı görölmektedir (s. 24-25). Bu farka katkı sağlayabilecek önemli bir etmen siyasal ideoloji sınıflandırmalarının farklı yöntemlerle yapılmış olmasıdır. Hasta, bireyleri siyasal ideolojiler açısından sınıflandırırken milliyetçi, sosyalist, komünist vb. ideolojik tanımlamalar ile bireylerin okudukları gazetelerden yararlanmıştır. Bu çalışmanın siyasal ideoloji grupları belirlenirken ise bireylere sağ, sol ya da ılımlı gruplarından hangisine daha yakın olduğu doğrudan sorulmuştur. İki çalışma arasındaki bu farklılık sonuçlar arasındaki tutarsızlığa katkı sağlamış olabilir. Bununla birlikte bu sonuç göstermektedir ki siyasal düşüncenin karmaşıklığı açısından önemli olan sağ ya da sol görüş farklılığı değil, sağ ya da sol görüşün uçlarda mı yoksa ılımlı düzeyde mi olduğudur.

İlgi gösterilen siyasal söz gruplarının ise bilişsel karmaşıklık düzeyi temelinde farklılaşmadığı görölmektedir. Seçim kampanyaları sürecinde verilen sözler, seçmenlerin adaylar ve parti politikaları hakkında fikir edinmesine yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla, seçmenlerin politik tercihlerini ve seçim sürecini etkilemektedir (Benoit, 2007, s. 28-33). Bununla birlikte, bu çalışmada bilişsel karmaşıklık düzeyi açısından ideolojilerin farklılaşmadığı sonucu elde edilmişti. Bu doğrultuda bireylerin nasıl bir yönetim arzuladıkları, ya da yönetimden neler beledikleri konusundaki tercihleri üzerinde bilişsel karmaşıklık düzeyinin anlamlı bir etkiye sahip olmaması şaşırtıcı değildir. Diğer bir deyişle, bilişsel karmaşıklık düzeyi yüksek bireyler farklı politik görüşler ve beklentiler nedeniyle farklı sözleri tercih etmiş olabilirler. Bununla birlikte, ilgili yazında benzer karşılaştırmaların olduğu yeterince bulguya rastlanamamaktadır. Ayrıca, daha öncede değinildiği gibi gruplar arası katılımcı farkı nedeniyle üç siyasal söz grubu karşılaştırılabilmıştir. Bu durum, ilgi gösterilen siyasal söz grupları arasında bilişsel karmaşıklık düzeyinin nasıl bir farklılaşma yaratacağı hakkında geniş kapsamlı bilgi edinilmesi önünde bir sınırlılık yaratmaktadır. Örneğin popülist sözlerin de karşılaştırmalara dâhil edilmesinin sonuçları etkileyebileceği düşünölmektedir. Bu doğrultuda, izleyen alt başlıkta çalışmanın sınırlılıkları ve sonraki çalışmalar için öneriler sunulmuştur.

Bu çalışmanın önemli sınırlılıklarından biri gruplar arası karşılaştırmalar yaparken katılımcı gruplardaki birey sayıları arasındaki farkın bazı gruplar arasında çok fazla olması nedeniyle az sayıda grupla çözümlenmelere devam edilmesidir. Örneğin dokuz farklı siyasal söz grubundan yalnızca üçüne gruplar arası karşılaştırmalarda yer verilebilmiştir. Ayrıca, bu çalışmanın verileri üniversite öğrencilerinin oluşturduğu bir örneklemden elde edildiğinden benzer sorunlar ya da benzer tercihler söz konusu olmuş olabilir. Farklı kesimlerden farklı yaş gruplarından seçmenlerle yapılacak çalışmalar bu çalışma bulgularını bir adım öteye taşıyacaktır. Diğer yandan, yazında siyasal ideolojiler sıklıkla sağ-sol ya da bu çalışmada

olduğu gibi sağ, sol ve ılımlı olarak ele alınmaktadır. Türkiye’de siyasal yapı açısından nasıl bir ideolojik ortamın olduğunu yani siyasal yelpazede milliyetçi, cumhuriyetçi, laik ya da sosyal demokrat gibi farklı ideolojilerin sağ ve sol boyutunda nasıl konumlandığını araştırmak, ideolojik grupların karşılaştırıldığı benzer araştırmalar için güvenilir bir dayanak noktası oluşturacaktır.

Kaynakça

- Baradat, L. (1994). *Political ideologies* (5th ed.). New Jersey: Prentice-Hall.
- Barut, B. ve Altundağ, C. S. (2005). Globalleşen dünyada bir siyasal ikna unsuru olarak vaatler (3 Kasım 2002 Türkiye milletvekili genel seçimleri ile 2 Kasım 2004 ABD başkanlık seçimleri karşılaştırma örneğiyile). *Selçuk İletişim*, 4(1), 80-90. Erişim adresi: <http://jossc.selcuk.edu.tr/>
- Benoit, W. L. (2007). *Communication in political campaigns*. New York: Peter Lang Publishing.
- Caprara, C. V., Schwartz, S. H., Capanna, C., Vecchione, M., & Barbaranelli, C. (2006). Personality and politics: Values, traits, and political choice. *Political Psychology*, 27(1), 1-28. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2006.00447.x>
- Caprara, C. V., Vecchione, M., & Schwartz, S. H. (2009). Mediational role of values in linking personality traits to political orientation. *Asian Journal of Social Psychology*, 12, 82-94. <https://doi.org/10.1111/j.1467-839X.2009.01274.x>
- Cottam, M., Dietz-Uhler, B. Mastors, E., & Preston, T. (2004). *Introduction to political psychology*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Çalışkur, A. ve Aslan, A. E. (2013). Rokeach değerler envanteri güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(29), 81-105. <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/>
- Demirutku, K. (2007). *Parenting styles, internalization of values, and the self-concept* (Doctoral dissertation). Middle East Technical University The Graduate School of Social Sciences, Ankara.
- Demirutku, K. ve Sümer, N. (2010). Temel değerlerin ölçümü: Portre değerler anketinin Türkçe uyarlaması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 17-25. <http://www.turkpsikolojiyazilari.com>
- Devos, T., Spini, D., & Schwartz, S. H. (2002). Conflicts among human values and trust in institutions. *British Journal of Social Psychology*, 41, 481-494. doi:10.1348/014466602321149849
- Dökmen, Z. (2010). *Toplumsal cinsiyet: Sosyal psikolojik açıklamalar* (2. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gümüş, Ö. (2009). *Kültür, değerler, kişilik ve siyasal ideoloji arasındaki ilişkiler: Kültürlerarası bir karşılaştırma (Türkiye-ABD)* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hasta, D. (2002). *Yetkeci kişilik ve siyasal düşünce karmaşıklığı ile siyasal ideoloji arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hasta, D. ve Dönmez, A. (2009). Yetkecilik ve bilişsel karmaşıklık düzeyi ile siyasal ideoloji arasındaki ilişki. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(64), 19-29. <http://www.turkpsikolojiyazilari.com>
- Heywood, A. (2010). *Siyasi ideolojiler: Bir giriş*. (Çev. A. K. Bayram, Ö. Tüfekçi, H. İnaç, Ş. Akın ve B. Kalkan). Ankara: Adres Yayınları.
- McClosky, H., & Chong, D. (1985). Similarities and differences between left-wing and right-wing radicals. *British Journal of Political Science*, 15, 329-363. <https://doi.org/10.1017/S0007123400004221>
- Milburn, M. A. (1998). *Sosyal psikolojik açıdan kamuoyu ve siyaset*. (Çev. A. Dönmez ve V. Duyan). Ankara: İmge Kitabevi.
- Putnam, R. D. (1971). Studying elite political culture: The case of ideology. *The American Political Science Review*, 65, 651-681. doi:10.2307/1955512
- Roccas, S., Schwartz, S. H., & Amit, A. (2010). Personal value priorities and national identification. *Political Psychology*, 31(3), 393-419. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2010.00763.x>
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: The Free Press.

- Rosenberg, S. W. (1988a). The structure of political thinking. *American Journal of Political Science*, 32, 539–566. doi: 10.2307/2111236
- Rosenberg, S. W. (1988b). *Reason, ideology and politics*. New Jersey: Princeton University Press.
- Sagiv, L., & Schwartz, S. H. (1995). Value priorities and readiness for out-group social contact. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(3), 437-448. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.69.3.437>
- Sargent, L. T. (1999). *Contemporary political ideologies* (11th ed.). Orlando, FL: Harcourt Brace College Publishers.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (pp. 1-65). New York: Academic Press.
- Schwartz, H. S., & Bardi, A. (2001). Value hierarchies across cultures taking a similarities perspective. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(3), 268-290. <https://doi.org/10.1177/0022022101032003002>
- Schwartz, H. S., & Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3), 550-562. doi: 10.1037/0022-3514.53.3.550
- Schwartz, H. S., Melech, G., Lehmann, A., Burgess, S., Harris, M., & Owens, M. (2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(5), 519-542. <https://doi.org/10.1177/0022022101032005001>
- Schwartz, H. S., & Rubel, T. (2005). Sex differences in value priorities: Cross-cultural and multimethod studies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89(6), 1010-1028. doi: 10.1037/0022-3514.89.6.1010
- Schwartz, H. S., Caprara, G. V., & Vecchione, M. (2010). Basic personal values, core political values, and voting: A longitudinal analysis. *Political Psychology*, 31(3), 421-452. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2010.00764.x>
- Sidanius, J., & Ekehammar, B. (1983). Sex, political party preference, and high-order dimensions of sociopolitical ideology. *The Journal of Psychology*, 115, 233-239. <https://doi.org/10.1080/00223980.1983.9915440>
- Tetlock, P. E. (1983a). Accountability and complexity of thought. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 74-83. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.45.1.74>
- Tetlock, P. E. (1983b). Cognitive style and political ideology. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(1), 118–126. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.45.1.118>
- Tetlock, P. E. (1984). Cognitive style and political belief systems in the British house of commons. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(2), 365-375. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.46.2.365>
- Tetlock, P. E., Hannum, K. A., & Micheletti, P. M. (1984). Stability and change in the complexity of senatorial debate: Testing the cognitive versus rhetorical style hypotheses. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(5), 979-990. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.46.5.979>